ĢENERĀLADVOKĀTES JULIANAS KOKOTES [*JULIANE KOKOTT*] SECINĀJUMI,

sniegti 2009. gada 23. aprīlī [1]

I — Ievads

1. Šajā prāvā Tiesa var atkārtoti nozīmīgā aspektā precizēt tās judikatūru par atbildības saistībā ar aizliegtu vienošanos attiecināmību uzņēmumu grupu iekšienē. Atšķirībā no nesen izlemtās lietas *ETI* [2] šeit runa katrā ziņā nav par uzņēmumu pēctecības problēmu, bet gan par jautājumu, pie kādiem nosacījumiem mātes sabiedrība atbild par to, ka tās meitas sabiedrība noslēgusi aizliegtas vienošanās.

2. Šīs lietas pamatā ir tiesvedība saistībā ar aizliegtu vienošanos, kurā Komisija konstatēja, ka četras simtprocentīgas *Akzo Nobel NV* meitas sabiedrības, piedaloties konkurences tiesībām pretējās norunās holīna hlorīda nozarē, ir pārkāpušas EKL 81. panta 1. punktu, kā arī EEZ līguma 53. panta 1. punktu [3]. Lai gan pati mātes sabiedrība *Akzo Nobel NV* nav bijusi aizliegtas vienošanās dalībniece, tai kopā ar tās meitas sabiedrībām ir solidāri noteikts naudas sods. Pirmās instances tiesa ar 2007. gada 12. decembra spriedumu [4] (turpmāk tekstā — "apstrīdētais spriedums") pilnā apmērā ir apstiprinājusi Komisijas 2004. gada 9. decembra lēmumu šajā jautājumā [5] (turpmāk tekstā — "apstrīdētais lēmums").

3. Tagad Tiesa izskata *Akzo Nobel NV* un četru citu *Akzo Nobel* grupas sabiedrību apelācijas sūdzību. Lietas dalībnieki pamatā ir vienisprātis, ka mātes sabiedrību var saukt pie atbildības par to, ka tās meitas sabiedrības noslēgušas aizliegtas vienošanās, ja tai uz tām ir izšķiroša ietekme. Tomēr stipri apšaubāms ir tas, vai šāda ietekme var tikt prezumēta, ja mātes sabiedrībai pieder 100 % meitas uzņēmuma daļu, vai arī piedevām ir jābūt konkrētiem pierādījumiem par mātes sabiedrības ietekmi uz tās meitas sabiedrības komercdarbību; šajā jautājumā Pirmās instances tiesas judikatūra nav vienveidīga [6]. Turklāt ir jānoskaidro, uz ko tieši ir jāattiecas izšķirošajai mātes sabiedrības ietekmei (izšķirošās ietekmes objekts).

1 — Oriģinālvaloda — vācu.

2 — 2007. gada 11. decembra spriedums lietā C-280/06 *ETI* u.c. (Krājums, I-10893. lpp.).

3 — Līgums par Eiropas Ekonomisko zonu (OV 1994, L 1, 3. lpp.).

4 — Pirmās instances tiesas 2007. gada 12. decembra spriedums lietā T-112/05 *Akzo Nobel* u.c./Komisija (Krājums, II-5049. lpp.).

5 — Komisijas 2004. gada 9. decembra Lēmums 2005/566/EK attiecībā uz tiesas procesu atbilstoši EK līguma 81. pantam un EEZ līguma 53. pantam (Lieta C. 2/37.533 — "Holīna hlorīds"), (OV 2005, L 190, 22. lpp.).

6 — Šajā sakarā skat. konkrētāk šo secinājumu 63.–68. punktu.

II — Atbilstošais tiesiskais regulējums

4. Šajā lietā piemērojamais tiesiskais regulējums ir EKL 81. panta 1. punkts un EEZ līguma 53. panta 1. punkts, kā arī Regulas (EK) Nr. 1/2003 [7] 23. panta 2. punkts.

5. EKL 81. panta 1. punkta fragments ir šāds:

"Turpmāk norādītais ir aizliegts kā nesaderīgs ar kopējo tirgu: visi nolīgumi uzņēmumu starpā, uzņēmumu apvienību lēmumi un saskaņotas darbības, kas var iespaidot tirdzniecību starp dalībvalstīm un kuru mērķis vai sekas ir nepieļaut, ierobežot vai izkropļot konkurenci kopējā tirgū, un jo īpaši darbības, ar kurām

a) tieši vai netieši nosaka iepirkuma vai pārdošanas cenas, vai kādus citus tirdzniecības nosacījumus;

b) ierobežo vai kontrolē ražošanu, tirgus, tehnikas attīstību vai investīcijas;

c) sadala tirgus vai piegādes avotus;

[..]."

6. EEZ līguma 53. panta 1. punktā ir ietverta norma, kas pēc satura būtībā atbilst EKL 81. panta 1. punktam, kas katrā ziņā attiecas uz tirdzniecību starp EEZ līguma dalībniekiem un uz tā piemērošanas jomu telpā.

7. Regulas 1/2003 23. panta 2. punktā ir noteikts:

"Komisija ar lēmumu var uzlikt soda naudas uzņēmumiem un uzņēmumu apvienībām, ja tās tīši vai nolaidības dēļ:

7 — Padomes 2002. gada 16. decembra Regula (EK) Nr. 1/2003 par to konkurences noteikumu īstenošanu, kas noteikti Līguma 81. un 82. pantā (OV L 1, 1. lpp.).

a) pārkāpj Līguma 81. vai 82. pantu [..]

[..]

Attiecībā uz katru uzņēmumu un uzņēmumu apvienību, kas piedalās pārkāpumā, soda nauda nepārsniedz 10 % no tās kopējā apgrozījuma iepriekšējā uzņēmējdarbības gadā.

[..]"

III — Prāvas fakti

A — Fakti un administratīvais process

8. Atbilstoši Komisijas konstatējumiem, uz kuriem Pirmās instances tiesa atsaukusies apstrīdētajā spriedumā [8], šīs lietas pamatā ir šādi fakti.

9. Pēc tam, kad 1999. gada aprīlī Komisijā tika iesniegts ASV uzņēmuma pieteikums par tā dēvēto "galvenā liecinieka paziņojuma" piemērošanu, tā uzsāka pārbaudi vispasaules holīna hlorīda nozarē.

10. Holīna hlorīds ir ūdenī šķīstošu vitamīnu B-kompleksa grupas sastāvdaļa (vitamīns B 4), kas galvenokārt tiek izmantots dzīvnieku barības ražošanā kā piedeva. Holīna hlorīda tirgū vienlaikus ar ražotājiem darbojas gan pārstrādātāji, kas iepērk šķidru holīna hlorīdu no ražotājiem un vai nu uz ražotāja, vai paši uz sava rēķina to pārstrādā holīna hlorīdā, gan izplatītāji.

11. Arī apelācijas sūdzības iesniedzējas, piecas *Akzo Nobel* grupas sabiedrības, darbojas holīna hlorīda tirgū. *Akzo Nobel NV,* kuras sēdeklis ir Nīderlandē, ir grupas *Akzo Nobel* mātes sabiedrība, un tās (kā tīras holdingsabiedrības) īpašumā ir 100 % tās meitas sabiedrību *Akzo Nobel Chemicals International BV* un *Akzo Nobel Nederland BV* kapitāla. Pēdējai pieder 100 % tās meitas sabiedrības *Akzo Nobel Chemicals BV* kapitāla, kam savukārt pieder visas tās meitas sabiedrības *Akzo Nobel Functional Chemical BV* daļas.

12. Pēc pārbaudes pabeigšanas Komisija apstrīdētā lēmuma 1. punktā konstatēja, ka apelācijas sūdzības iesniedzējas bija vieno-

8 — Skat. it īpaši apstrīdētā sprieduma 1.–20. punktu.

šanos gan vispasaules, gan arī Eiropas līmenī un saskaņotu darbību par cenu noteikšanu, tirgu sadali un izturēšanos pret konkurentiem holīna hlorīda nozarē EEZ dalībnieces un līdz ar to ir pārkāpušas EKL 81. panta 1. punktu un EEZ līguma [9] 53. panta 1. punktu.

13. Par konstatētajiem pārkāpumiem Komisija apstrīdētā lēmuma 2. punktā *Akzo Nobel NV*, *Akzo Nobel Nederland BV*, *Akzo Nobel Chemicals International BV*, *Akzo Nobel Chemicals BV* un *Akzo Nobel Functional Chemicals BV* noteica solidāru naudas sodu EUR 20,99 miljonu apmērā.

14. Apstrīdētā lēmuma 3. punktā Komisija apelācijas sūdzības iesniedzējām uzdeva nekavējoties izbeigt 1. punktā minētos pārkāpumus un turpmāk atturēties no konstatētās pretlikumīgās rīcības, kā arī no visiem pasākumiem ar šādu mērķi vai tādu pat iedarbību.

15. Pamatojumam Komisija izklāstīja, ka, tā kā meitas sabiedrības nav ekonomiski patstāvīgas, lēmums ir jāvērš arī pret mātes sabiedrību *Akzo Nobel NV*, kaut arī tā — pretēji minētajām meitas sabiedrībām — pati nav bijusi aizliegtas vienošanās dalībniece [10]. Šī paša iemesla dēļ Komisija visam lēmumam, tostarp naudas soda apmēra aprēķinam, par pamatu izmantoja *Akzo Nobel* kā grupas tirgus daļu vai, attiecīgi, apgrozījumu [11].

B — Tiesvedība Pirmās instances tiesā

16. Par apstrīdēto Komisijas lēmumu *Akzo Nobel NV*, *Akzo Nobel Nederland BV*, *Akzo Nobel Chemicals International BV*, *Akzo Nobel Chemicals BV* un *Akzo Nobel Functional Chemicals BV* kopā iesniedza prasību Pirmās instances tiesā un lūdza atcelt šo lēmumu, kā arī piespriest Komisijai samaksāt tiesāšanās izdevumus. Atbildot uz to, Komisija lūdza prasību attiecībā uz *Akzo Nobel Nederland*, *Akzo Nobel Chemicals International* un *Akzo Nobel Chemicals* noraidīt kā nepieņemamu vai kā acīmredzami nepamatotu, pārējā daļā — prasību noraidīt un piespriest prasītājām atlīdzināt tiesāšanās izdevumus.

17. Ar apstrīdēto spriedumu Pirmās instances tiesa 2007. gada 12. decembrī apstrīdēto lēmumu apstiprināja pilnā apjomā. Tā noraidīja prasību un piesprieda prasītājām atlīdzināt tiesāšanās izdevumus.

9 — Lēmums ir pamatots ar EEZ līguma 53. pantu — kopā ar EKL 81. pantu — attiecībā uz laikposmu no 1994. gada 1. janvāra, dienas, kad stājās spēkā EEZ līgums.

10 — Skat. apstrīdētā lēmuma 168.–175. apsvērumu.

11 — Skat. apstrīdētā lēmuma 12., 42., 44. un 201.–203. apsvērumu.

18. Kopējā apelācijas sūdzībā, kas Tiesas kancelejā saņemta 2008. gada 3. martā, *Akzo Nobel NV, Akzo Nobel Nederland BV, Akzo Nobel Chemicals International BV, Akzo Nobel Chemicals BV* un *Akzo Nobel Functional Chemicals BV* tagad lūdz:

— atcelt apstrīdēto spriedumu daļā, kurā ir noraidīts prasības pamats par to, ka ir nepamatoti konstatēta *Akzo Nobel NV* solidāra atbildība;

— atcelt apstrīdēto lēmumu daļā, kurā ir konstatēta *Akzo Nobel NV* atbildība, un

— piespriest Komisijai atlīdzināt tiesāšanās izdevumus apelācijas tiesvedībā un Pirmās instances tiesā tiktāl, ciktāl tie attiecas uz apelācijas pamatu.

19. Komisija savukārt lūdz:

— noraidīt apelācijas sūdzību, un

— piespriest apelācijas sūdzības iesniedzējām atlīdzināt tiesāšanās izdevumus.

20. Tiesā apelācijas sūdzība tika izskatīti rakstveidā. Neviens no lietas dalībniekiem nav lūdzis lietas mutisku izskatīšanu.

IV — Vērtējums

A — Apelācijas sūdzības pieņemamība

21. Komisija vispirms divējādos aspektos vēršas pret apelācijas sūdzības pieņemamību.

22. Ar pirmo iebildumu tā apstrīd lielākās daļas apelācijas sūdzības iesniedzēju tiesības iesniegt apelāciju vai, attiecīgi, interesi celt prasību. Tā apgalvo, ka ar apelācijas sūdzību tiek apstrīdēta tikai *Akzo Nobel NV* solidāra atbildība, tādējādi *Akzo Nobel Nederland BV, Akzo Nobel Chemicals International BV, Akzo Nobel Chemicals BV* un *Akzo Nobel Functional Chemicals BV* nav *locus standi*.

23. Šis Komisijas iebildums nav pamatots. Visu apelācijas sūdzības iesniedzēju *tiesības iesniegt apelāciju* atbilstoši Tiesas Statūtu 56. panta otrās daļas pirmajam teikumam izriet no apstākļa, ka Pirmās instances tiesa ir noraidījusi to prasījumus [12].

24. *Interese celt prasību* atbilstoši pastāvīgajai judikatūrai pastāv tad, ja apelācijas sūdzības iznākums var radīt priekšrocības lietas dalībniekam, kas cēlis prasību [13]. Tas tā ir arī attiecībā uz *Akzo Nobel Nederland BV, Akzo Nobel Chemicals International BV, Akzo Nobel Chemicals BV* un *Akzo Nobel Functional Chemicals BV,* proti, lai gan šajā gadījumā apelācijas sūdzība ir vērsta tikai pret *Akzo Nobel NV* solidāru atbildību, tā tomēr var radīt konkrētas priekšrocības arī pārējām apelācijas sūdzības iesniedzējām.

25. Proti, ar Pirmās instances tiesas spriedumu tika apstiprināts naudas sods EUR 20,99 miljonu apmērā, kuru Komisija apelācijas sūdzības iesniedzējām uzlika solidāri. Ja tas tā paliktu, Komisija brīvi, atbilstoši solidāra parāda pamatprincipiem varētu prasīt no jebkuras apelācijas sūdzības iesniedzējas samaksāt visu naudas sodu. Ja Pirmās instances tiesas spriedums attiecībā uz *Akzo Nobel NV* atbildību tomēr tiktu atcelts, nosakot naudas sodu, vairs nedrīkstētu ņemt vērā visas *Akzo Nobel* uzņēmumu grupas kopējo tirgus daļu vai, attiecīgi, apgrozījumu, kā rezultātā solidāram naudas sodam meitas sabiedrībām būtu jābūt ievērojami mazākam. Līdz ar to pārējām apelācijas sūdzības iesniedzējām no tā, ka kopējā summa, kuru Komisija atbilstoši solidāra parāda pamatprincipiem varētu prasīt atsevišķi no ikvienas no tām, būtu ievērojami jāsamazina, rastos būtiska priekšrocība. Tādējādi tiktu turklāt samazināts iespējamais kļūdainas solidārā parāda kompensēšanas uzņēmumu grupas iekšienē risks.

26. Ar otro iebildumu pret apelācijas sūdzības pieņemamību Komisija apgalvo, ka apelācijas sūdzības daļās ir ietverti *nepieļaujami jauni pamati*. Apelācijas sūdzības iesniedzējas Pirmās instances tiesā neesot apstrīdējušas prezumpcijas, ka mātes sabiedrībai ir izšķiroša ietekme uz simtprocentīgu meitas sabiedrību, derīgumu principā. Turklāt apelācijas sūdzības iesniedzējas pirmajā instancē neesot izklāstījušas, ka ar plašu izšķirošas ietekmes objekta izpratni — kā tās to tagad apgalvo — tiek pārkāpts personiskās atbildības princips.

27. Arī šis Komisijas iebildums ir jānoraida.

12 — Skat. arī 2001. gada 20. septembra spriedumu lietā C-383/99 P *Procter & Gamble*/ITSB ("Baby-dry", *Recueil*, I-6251. lpp., 18. punkts), 2007. gada 7. jūnija spriedumu lietā C-362/05 P *Wunenburger*/Komisija (Krājums, I-4333. lpp., 36. punkts) un 2008. gada 17. jūlija spriedumu lietā C-71/07 P *Campoli*/Komisija (Krājums, I-5887. lpp., 39. punkts).

13 — 1995. gada 19. oktobra spriedums lietā C-19/93 P *Rendo* u.c./Komisija (*Recueil*, I-3319. lpp., 13. punkts), 2000. gada 13. jūlija spriedums lietā C-174/99 P Parlaments/*Richard* (*Recueil*, I-6189. lpp., 33. punkts) un 2003. gada 3. aprīļa spriedums lietā C-277/01 P Parlaments/*Samper* (*Recueil*, I-3019. lpp., 30. punkts); tālāk skat. manus 2007. gada 13. decembra secinājumus lietā C-413/06 P *Bertelsmann* un *Sony*/*Impala* (Krājums, I-4951. lpp., 75. punkts).

28. Proti, apelācijas tiesvedībā saskaņā ar Tiesas Reglamenta 42. panta 2. punktu saistībā ar 118. pantu nav pieļaujams izvirzīt jaunus prasības vai, attiecīgi, aizstāvības pamatus. Tomēr apelācijas iesniedzējam ir tiesības iesniegt jaunus argumentus par prasības vai, attiecīgi, aizstāvības pamatu, kas jau ir izvirzīts pirmajā instancē, it īpaši kā reakcija uz apstrīdētajā spriedumā pausto Pirmās instances tiesas uzskatu par tiesībām [14]. Pretēji Komisijas uzskatam nav nozīmes tam, vai apelācijas sūdzības iesniedzējas vispār izvirza jaunu argumentu, bet gan, vai no jauna izvirzītais arguments ir patstāvīgs prasības pamats vai tikai pieļaujams tiesvedībā jau izvirzīta apsūdzības pamata papildinājums [15].

29. Pat tad, ja gribētu pieņemt, ka šajā lietā apelācijas sūdzības iesniedzējas tiešām ir apstrīdējušas pašas prezumpcijas derīgumu tikai apelācijas tiesvedībā, tās tādējādi tikai būtu papildinājušas prasības pamatu, kas bija izvirzīts jau pirmajā instancē. Jau pirmajā instancē apelācijas sūdzības iesniedzējas cita starpā apgalvoja, ka *Akzo Nobel NV* ir nepamatoti noteikta solidāra atbildība, jo, tā kā tai nav "izšķirošas ietekmes" uz tās meitas sabiedrību uzvedību tirgū, tā ar to neveido saimniecisku vienību un līdz ar to uzņēmumu EKL 81. panta izpratnē. Tas, ka tagad apelācijas tiesvedībā tās tieši apstrīd arī pašas prezumpcijas tiešu piemērojamību, ir vienīgi vēl viens arguments attiecībā uz to iepriekšējo apgalvojumu par *Akzo Nobel NV* "izšķirošas ietekmes" neesamību. Šī prezumpcija patiesībā palīdz vienīgi praktiski piemērot un pamatot "izšķirošas ietekmes" kritēriju un tātad ir ar to cieši saistīta.

30. Viss iepriekš minētais ir īpaši spēkā tāpēc, ka atbilstoši EKL 225. pantam, Tiesas Statūtu 58. panta pirmajai daļai un Tiesas Reglamenta 112. panta 1. punkta c) apakšpunktam apelācijas sūdzībā nedrīkst vienkārši atkārtot jau Pirmās instances tiesā pierādītos prasības pamatus un argumentus, bet tajā ir jāietver paskaidrojumi, īpaši par apgalvoto Pirmās instances tiesas kļūdu tiesību piemērošanā [16]. Tā kā Pirmās instances tiesa apstrīdētajā spriedumā ir plaši aplūkojusi prezumpcijas noteikumu [17], arī apelācijas sūdzības iesniedzējām to apelācijas sūdzībā bija jāanalizē šis prezumpcijas jautājums. Turpretim pirmstiesas procesā tas vēl nebija obligāti nepieciešams, jo apstrīdētajā spriedumā Komisija — citādi nekā vēlāk Pirmās instances tiesa apstrīdētajā spriedumā — nav konkrēti aplūkojusi prezumpcijas noteikumu.

31. Arī atbilstoši Tiesas Reglamenta 118. pantam šī lieta nav citādi tiesiski vērtējama. Saskaņā ar pastāvīgo judikatūru šai

14 — 2002. gada 24. septembra spriedums lietā C-74/00 P un C-75/00 P *Falck* un *Acciaierie di Bolzano*/Komisija (*Recueil*, I-7869. lpp., 178. punkts), 2007. gada 18. janvāra spriedums lietā C-229/05 P *PKK* un *KNK*/Padome (Krājums, I-439. lpp., 64.–66. punkts) un 2008. gada 11. decembra spriedums lietā C-295/07 P *Département du Loiret*/Komisija (Krājums, I-9363. lpp., 99. punkts); skat. arī manus 2006. gada 26. oktobra secinājumus lietā C-412/05 P *Alcon*/ITSB, Krājums, I-3569. lpp., 17. un 18. punkts).

15 — Šajā sakarā skat. iepriekš 14. zemsvītras piezīmē minēto judikatūru; šajā pašā nozīmē par Tiesas Reglamenta 42. panta 2. punktu taisītie spriedumi: 1983. gada 19. maija spriedums lietā 306/81 *Verros*/Parlaments (*Recueil*, 1755. lpp., 9. punkts), 2001. gada 22. novembra spriedums lietā C-301/97 Nīderlande/Padome (*Recueil*, I-8853. lpp., 166. un 169. punkts) un 2005. gada 15. decembra spriedums lietā C-66/02 Itālija/Komisija (Krājums, I-10901. lpp., 85. un 86. punkts).

16 — 2000. gada 4. jūlija spriedums lietā C-352/98 P *Bergaderm* un *Goupil*/Komisija (*Recueil*, I-5291. lpp., 34. un 35. punkts), 2008. gada 22. decembra spriedums lietā C-487/06 P *British Aggregates*/Komisija (Krājums, I-10505. lpp., 121. punkts) un 2009. gada 2. aprīļa spriedums lietā C-431/07 P *Bouygues* u.c./Komisija (Krājums, I-2665. lpp., 86. punkts); skat. arī 2009. gada 2. aprīļa spriedumu lietā C-202/07 P *France Télécom*/Komisija (Krājums, I-2369. lpp., 69. punkts).

17 — Skat. apstrīdētā sprieduma 60.–62. punktu.

tiesību normai ir jānovērš, ka Tiesa izskata plašāka apjoma prāvu, nekā to ir izlēmusi Pirmās instances tiesa; tādējādi apelācijas sūdzības ietvaros Tiesai ir tiesības izvērtēt tikai pirmās instances tiesā izskatīto pamatu juridisko vērtējumu [18]. Bet šajā lietā jau Pirmās instances tiesa aptveroši ir aplūkojusi prezumpcijas nosacījumus un piemērojamību attiecībā uz *Akzo Nobel NV* [19].

32. Tāpat arī apelācijas sūdzības iesniedzēju apgalvojumi, ka ar plašu izšķirošas ietekmes objekta izpratni tiek pārkāpts personiskās atbildības princips, ir pieļaujams pamats, jo apelācijas sūdzības iesniedzējas jau Pirmās instances tiesā apgalvoja, ka izšķirošu mātes sabiedrības ietekmi var ņemt vērā tikai tad, ja tā attiecas uz noteiktiem meitas sabiedrības komercpolitikas aspektiem [20]. Pirmās instances tiesa — kas tiktāl pamatojās uz plašāku objekta izpratni — apstrīdētajā spriedumā šo apgalvojumu noraidīja. Apelācijas sūdzības iesniedzējas tagad apgrūtina šīs — viņuprāt pārāk plašās — interpretācijas sekas, un tās tikai iedziļinās Pirmās instances tiesas paskaidrojumos šajā sakarā.

18 — 1994. gada 1. jūnija spriedums lietā C-136/92 P Komisija/*Brazzelli Lualdi* u.c. (*Recueil*, I-1981. lpp., 57.–59. punkts), 2005. gada 28. jūnija spriedums apvienotajās lietās C-189/02 P, C-202/02 P, no C-205/02 P līdz C-208/02 P un C-213/02 P *Dansk Rørindustri* u.c./Komisija (Krājums, I-5425. lpp., 165. punkts), 2006. gada 21. septembra spriedums lietā C-167/04 P *JCB Service*/Komisija (Krājums, I-8935. lpp., 114. punkts), iepriekš 14. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *PKK* un *KNK*/Padome, 61. un 66. punkts, kā arī iepriekš 16. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *France Télécom*/Komisija, 60. punkts.

19 — Skat. vēlreiz apstrīdētā sprieduma 60.–62. punktu.

20 — Skat. apstrīdētā sprieduma 63. punktu, kurā šis apgalvojums pat tiek apzīmēts kā prasītāju "centrālais arguments".

33. Tādējādi to izteikumi ir pieņemams jauns arguments saistībā ar prasības pamatu, kas jau bijis tiesvedības pirmajā instancē priekšmets. Arī šajā sakarā nepastāv risks, ka Tiesa varētu pārsniegt savas pilnvaras apelācijas tiesvedībā, jo Pirmās instances tiesa jau ir aptveroši aplūkojusi jautājumu par izšķirošas mātes sabiedrības ietekmes objektu [21].

34. Līdz ar to apelācijas sūdzība ir pieņemama kopumā.

B — Apelācijas sūdzības pamatotība

35. Apelācijas sūdzības iesniedzējas uzskata, ka apsūdzētais lēmums nepamatoti ir adresēts arī *Akzo Nobel NV*, to kā *Akzo Nobel* grupas mātes sabiedrību nepamatoti saucot pie atbildības par aizliegtu vienošanos. Pamatojoties uz šo uzskatu, tās spriedumu pirmajā instancē apstrīd ar vienu vienīgu apelācijas pamatu. Tās apgalvo, ka, uzskatot *Akzo Nobel NV* un tās meitas sabiedrības par *vienu uzņēmumu*, Pirmās instances tiesa ir nepareizi interpretējusi un piemērojusi EKL 81. pantā vai, attiecīgi, Regulas Nr. 1/2003 23. panta 2. punktā minēto uzņēmuma jēdzienu.

21 — Skat. apstrīdētā sprieduma 63.–65. punktu.

1) Iepriekšēja piezīme

36. Aizliegtas vienošanās inkriminēšanas pamatproblēma ir tāda, ka konkurences noteikumu adresāti un konkurences iestāžu lēmumu adresāti obligāti nav identiski [22].

37. Konkurences noteikumi ir adresēti vienīgi uzņēmumiem un neatkarīgi no to organizācijas un juridiskās formas ir tiem tieši piemērojami [23], bet konkurences iestāžu lēmumus, lai sodītu par konkurences noteikumu pārkāpumiem, var vērst tikai pret personām, jo šādi lēmumi, ja nepieciešams, ir jāizpilda piespiedu kārtā [24]. Tādēļ katrā gadījumā, kad konkurences iestāde soda par aizliegtu vienošanos, šī pārkāpuma inkriminēšanai ir jānoskaidro konkrētā persona [25].

38. Izvēloties inkriminēšanas kritērijus, uzmanīgi ir jāizvērtē noteikto pasākumu soda raksturs, kā arī jāņem vērā to jēga un mērķis.

39. No konkurences iestāžu aizliegtas vienošanās sodīšanai noteikto pasākumu — it īpaši naudas sodu — *soda rakstura* izriet, ka runa ir par jomu, kas ir vismaz līdzīga krimināltiesībām. Tāpēc noteicošais aizliegtas vienošanās inkriminēšanā ir *personiskās atbildības princips* [26], kas savukārt ir balstīts uz tiesiskas valsts principu un vainas principu [27]. Personiskā atbildība nozīmē, ka aizliegta vienošanās

22 — –Šajā jautājumā un par turpmāko skat. arī manus 2007. gada 3. jūlija secinājumus lietā C-280/06 *ETI* u.c. (Krājums, I-10893. lpp., 68.–72. punkts).

23 — Iepriekš 2. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *ETI* u.c., 38. un 43. punkts.

24 — Atbilstoši EKL 256. panta pirmajai daļai Komisijas lēmumi, ar kuriem tiek noteikts maksājums, ir izpildāmi piespiedu kārtā. Līguma vācu valodas redakcijā gan nav skaidras norādes, bet no virknes citu valodu redakciju izriet, ka lēmumiem, kas pieņemti pret fiziskām vai juridiskām personām, būtu jābūt izpildāmiem piespiedu kārtā; skat., piemēram, franču valodā ("personnes"), itāļu valodā ("persone"), angļu valodā ("persons"), portugāļu valodā ("pessoas") un spāņu valodā ("personas"), kā arī — īpaši skaidri — holandiešu valodas redakcijā ("natuurlijke of rechtspersonen").

25 — Īpaši skaidrs šajā sakarā ir Pirmās instances tiesas 1991. gada 17. decembra spriedums lietā T-6/89 *Enichem Anic*/Komisija (*Recueil*, II-1623. lpp., 236. punkts) un 1999. gada 20. aprīļa spriedums apvienotajās lietās no T-305/94 līdz T-307/94, no T-313/94 līdz T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 un T-335/94 *Limburgse Vinyl Maatschappij* u.c./Komisija (*Recueil*, II-931. lpp., 978. punkts); šādā pat nozīmē skat. 2004. gada 7. janvāra spriedumu apvienotajās lietās C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P un C-219/00 P *Aalborg Portland* u.c./Komisija (*Recueil*, I-123. lpp., 60. punkts).

26 — 1999. gada 8. jūlija spriedums lietā C-49/92 P Komisija/*Anic Partecipazioni* (*Recueil*, I-4125. lpp., 78. un 145. punkts) un iepriekš 2. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *ETI* u.c., 39. punkts. Arī dalībvalstu valstu tiesību iekārtās personiskās atbildības princips parasti ir pamats, lai inkriminētu aizliegtas vienošanās.

27 — Šajā sakarā skat. arī ģenerāladvokāta Ruisa-Harabo Kolomera [*Ruiz-Jarabo Colomer*] 2003. gada 11. februāra secinājumus apvienotajās lietās *Aalborg Portland*/Komisija (spriedums iepriekš minēts 25. zemsvītras piezīmē, 63.–65. punkts). Vainas princips ir izteikts arī, piemēram, Regulas Nr. 1/2003 23. panta 2. punktā, saskaņā ar kuru tiek sodīta *tīša* vai *nolaidības dēļ* izdarīta rīcība.

principā ir jāinkriminē tai fiziskai vai juridiskai personai, kurai pieder uzņēmums, kas ir aizliegtās vienošanās dalībnieks [28]; citiem vārdiem sakot, atbild šī uzņēmuma īpašnieks.

40. Attiecībā uz noteikto pasākumu *jēgu un mērķi* ir jāņem vērā, ka tie ir nepieciešami efektīvai konkurences noteikumu īstenošanai, lai aizsargātu konkurenci no traucējumiem (EKL 3. panta 1. punkta g) apakšpunkts); tādēļ tiem ir jānovērš, ka tirgus dalībnieki slēdz aizliegtas vienošanās [29].

41. Pamatošanās uz personisko atbildību visumā vienlaikus ir ieguldījums efektīvā konkurences noteikumu īstenošanā, jo uzņēmuma īpašniekam taču ir noteicoša ietekme uz tā uzvedību tirgū; šī uzvedība noteikto sodu rezultātā viņam ir jāpārkārto tā, lai uzņēmums turpmāk rīkotos atbilstoši konkurences tiesībām. Tajā pašā laikā sodam ir vispārējas prevencijas funkcija, lai arī pārējos uzņēmējus atturētu iesaistīties aizliegtu vienošanos noslēgšanā.

42. Ņemot vērā arvien sarežģītāko tirgus dalībnieku izmantoto organizācijas struktūru, ir pilnīgi iespējams, ka uzņēmumu veido vairāk nekā viena sabiedrība un ka fiziskā vai juridiskā persona, kura faktiski ir atbildīga par aizliegtu vienošanos, nav tā — vai nav vienīgā —, kas uz ārpusi parādās kā aizliegtas vienošanās dalībniece. Konkurences noteikumu piemērošanai formāla divu līgumslēdzējpušu nošķiršana, ņemot vērā to atšķirīgo juridisko statusu, nav izšķiroša, un svarīgi ir, vai tirgū tās darbojas kā viena vienība [30].

43. Ja koncerna struktūrā mātes sabiedrībai ir izšķiroša ietekme uz tās meitas sabiedrībām, no kurām savukārt dažas — kopā ar trešām personām — ir aizliegtas vienošanās dalībnieces, personiskas atbildības principam un konkurences noteikumu efektīvas īstenošanas mērķim atbilst tas, ka visas koncerna sabiedrības, kuras iesaistījušās aizliegtās vienošanās noslēgšanā, kopā ar mātes sabiedrību tiek solidāri sauktas pie atbildības, lai sodītu par aizliegtu vienošanos. Tikai tā var nodrošināt, ka, nosakot uzliekamā naudas soda apmēru,

28 — Šajā nozīmē 2000. gada 16. novembra spriedumi lietā C-248/98 P *KNP BT*/Komisija (*Recueil*, I-9641. lpp., 71. punkts), lietā C-279/98 P *Cascades*/Komisija (*Recueil*, I-9693. lpp., 78. punkts), lietā C-286/98 P *Stora Kopparbergs Bergslags*/Komisija (*Recueil*, I-9925. lpp., 37. punkts) un lietā C-297/98 P *SCA Holding*/Komisija (*Recueil*, I-10101. lpp., 27. punkts); skat. turklāt Pirmās instances tiesas 1998. gada 14. maija spriedumu lietā T-327/94 *SCA Holding*/Komisija (*Recueil*, II-1373. lpp., 63. punkts).

29 — Par to skat. jau 1970. gada 15. jūlija spriedumu lietā 41/69 *ACF Chemiefarma*/Komisija (*Recueil*, 661. lpp., 173. punkts), saskaņā ar kuru sodu par aizliegtu vienošanos "mērķis ir sodīt arī neatļautu rīcību, kā arī novērst tās atkārtošanu" [neoficiāls tulkojums]; skat. arī 2007. gada 7. jūnija spriedumu lietā C-76/06 P *Britannia Alloys & Chemicals*/Komisija (Krājums, I-4405. lpp., 22. punkts) un iepriekš 2. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā *ETI* u.c., 40. un 41. punkts. Attiecībā uz mērķi novērst pārkāpumus nākotnē ar prevencijas palīdzību skat. turklāt 2006. gada 29. jūnija spriedumus lietā C-289/04 P *Showa Denko*/Komisija (Krājums, I-5859. lpp., 61. punkts) un lietā C-308/04 P *SGL Carbon*/Komisija (Krājums, I-5977. lpp., 37. punkts).

30 — Šajā nozīmē 2006. gada 14. decembra spriedums lietā C-217/05 *Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio* (Krājums, I-11987. lpp., 41. punkts).

tiek pareizi ņemta vērā visa uzņēmuma ekonomiskā vara un ka iespējamā īpašuma pārvietošana mātes sabiedrības un tās meitas sabiedrību starpā neapdraud naudas soda izpildes īstenošanu.

44. Šajā nozīmē arī Tiesa pastāvīgajā judikatūrā ir nospriedusi, ka mātes sabiedrībai var inkriminēt tās meitas sabiedrības rīcību, proti, tad, ja meitas sabiedrība, lai gan tai ir juridiskas personas statuss, savu uzvedību tirgū nenosaka autonomi, bet būtībā izpilda mātes sabiedrības norādījumus [31].

45. Šajā lietā noteicošā interese ir tieši par šo problemātiku. Ir jānoskaidro, vai *Akzo Nobel NV* kā mātes sabiedrībai ir pamatoti noteikta atbildība par tās meitas sabiedrības aizliegtu vienošanos [32]. Pirmkārt, apelācijas sūdzības iesniedzējas apgalvo, ka Pirmās instances tiesa attiecībā uz *Akzo Nobel NV* izšķirošo ietekmi uz tās meitas sabiedrībām esot pamatojusies uz nepareizām pierādīšanas prasībām (apelācijas pamata pirmā daļa). Otrkārt, Pirmās instances tiesa šīs ietekmes objektā esot maldījusies tiktāl, ciktāl tā pieņēmusi, ka ir jāievēro visas organizatoriskās, ekonomiskās un juridiskās uzņēmumu saiknes, kaut arī pareizi būtu ņemt vērā vienīgi komercpolitiku šaurākā nozīmē (apelācijas pamata otrā daļa).

2) Par prasībām izšķirošas mātes sabiedrības ietekmes uz tās meitas sabiedrību pierādīšanai (apelācijas pamata pirmā daļa)

46. Pirmā apelācijas pamata daļa ir veltīta prasībām izšķirošas mātes sabiedrības ietekmes uz tās meitas sabiedrību pierādīšanai. Apelācijas sūdzības iesniedzējas pārmet Pirmās instances tiesai, ka tā apstrīdētā sprieduma 60.–62. punktā nav ievērojusi pierādīšanas prasības, kas izriet no līdzšinējās judikatūras.

47. Šīs prāvas dalībnieki pirmām kārtām ir vienisprātis par to, ka meitas sabiedrības aizliegtas vienošanās inkriminēšana mātes

31 — Šajā sakarā skat. būtiskus 1972. gada 14. jūlija spriedumus lietā 48/69 *Imperial Chemical Industries*/Komisija (*Recueil*, 619. lpp., 132.–135. punkts) un lietā 52/69 *Geigy*/Komisija (*Recueil*, 787. lpp., 44. punkts), kā arī 1973. gada 21. februāra spriedumu lietā 6/72 *Europemballage* un *Continental Can*/Komisija (*Recueil*, 215. lpp., 15. punkts); līdzīgi 2000. gada 16. novembra spriedums lietā C-294/98 P *Metsä-Serla* u.c./Komisija (*Recueil*, I-10065. lpp., 27. punkts), 2003. gada 2. oktobra spriedums lietā C-196/99 P *Aristrain*/Komisija (*Recueil*, I-11005. lpp., 96. punkts), iepriekš 18. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Dansk Rørindustri* u.c./Komisija, 117. punkts, un iepriekš 2. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *ETI* u.c., 39. punkts saistībā ar 49. punktu.

32 — Līdzīgā aizliegtas vienošanās inkriminēšanas aizliegtas vienošanās dalībnieka tiesību pārņēmējiem problēma (šajā sakarā skat., piemēram, iepriekš 2. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā *ETI* u.c.) nav šīs lietas priekšmets un tādēļ turpinājumā nav iztirzāta. Šī lieta tikpat maz attiecas uz jautājumu, vai un kādos apstākļos tiesību pārņēmējam ir jāatbild par parādiem, kas izriet no naudas sodiem, kas ir noteikti vēl tā priekštecim.

sabiedrībai ir iespējama, ja ir izpildīti divi kumulatīvi nosacījumi: pirmkārt, mātes sabiedrība spēj izšķiroši ietekmēt tās meitas sabiedrību un, otrkārt, tā šo ietekmi faktiski īsteno [33].

48. Lai mātes sabiedrība *spētu* īstenot izšķirošu ietekmi uz tās meitas sabiedrību, ir jāpastāv vairāk nekā tikai ekonomiskai meitas sabiedrības atkarībai no mātes sabiedrības [34]. Šajā gadījumā tomēr nav nepieciešami nekādi padziļināti paskaidrojumi, kāda veida saikne starp abām sabiedrībām ir nepieciešama šajā sakarā [35]. Bez šaubām, mātes sabiedrība katrā ziņā spēj īstenot izšķirošu ietekmi uz meitas sabiedrību, ja tā to — kā šajā lietā *Akzo Nobel NV* — simtprocentīgi kontrolē [36], vai nu tas būtu tiešas līdzdalības veidā, vai ar līdzdalības citās sabiedrības starpniecību.

49. Turpretim būtiski apstrīdams ir tas, kādas prasības ir jānosaka, lai pierādītu, ka mātes sabiedrība *faktiski īsteno noteicošu ietekmi* uz tās meitas sabiedrību. Pretēji Komisijai apelācijas sūdzības iesniedzējas uzskata, ka aizliegtu vienošanos var inkriminēt — vismaz strīdus gadījumā — tikai tad, ja papildus simtprocentīgai dalībai ir konkrēti pierādījumi, ka mātes sabiedrība faktiski ir ietekmējusi meitas sabiedrību. Vienkāršoti varētu teikt, ka pēc apelācijas sūdzības iesniedzēju uzskata prasība izšķirošās ietekmes pierādīšanai ir "100 % plus X".

50. Šis apelācijas sūdzības iesniedzēju uzskats mani nepārliecina. Kā es turpinājumā pierādīšu, līdzšinējā Tiesas judikatūrā tas netiek atbalstīts. Saskaņā ar šo judikatūru pastāv drīzāk *atspēkojama prezumpcija*, ka mātes sabiedrība, kas simtprocentīgi kontrolē tās meitas sabiedrību, faktiski īsteno izšķirošu ietekmi uz to (skat. zemāk a) daļu). Manuprāt, turklāt nepastāv pamats atkāpties no šīs prezumpcijas un pastiprināt pierādīšanas prasības apelācijas sūdzības iesniedzēju izpratnē uz "100 % plus X" (skat. zemāk b) daļu).

33 — Šajā nozīmē skat. iepriekš 31. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā *ICI*, 137. punkts, un 1983. gada 25. oktobra spriedumu lietā 107/82 *AEG-Telefunken*/Komisija (*Recueil*, 3151. lpp., 50. punkta pirmais teikums).

34 — Šajā nozīmē 1979. gada 12. jūlija spriedums apvienotajās lietās 32/78 un no 36/78 līdz 82/78 *BMW Belgium* u.c./Komisija (*Recueil*, 2435. lpp., 24. punkta otrais teikums).

35 — No judikatūras izriet, ka var pieņemt, ka pastāv noteicoša ietekme vai attiecīgi kontrole konkurences tiesību izpratnē jau līdzdalības, kas ir mazāka par 100 %, gadījumā (skat., piemēram, iepriekš 31. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā *ICI*, 136. un 137. punkts).

36 — Kaut vai publisko iepirkumu tiesībās dažkārt tiek uzstādītas vēl lielākas prasības (2005. gada 13. oktobra spriedums lietā C-458/03 *Parking Brixen*, Krājums, I-8585. lpp., 64. un nākamie punkti), proti, lemjot, vai runa ir par tā dēvēto *in-house* darījumu. Kā esmu paskaidrojusi savos 2005. gada 1. marta secinājumos lietā *Parking Brixen* (skat. it īpaši 75. un 76. punktu), es šādu viedokli uzskatu par kļūdainu. Neatkarīgi no tā *in house* judikatūra, kas izteikta spriedumā lietā *Parking Brixen*, katrā ziņā nav attiecināma uz šo gadījumu. Proti, tā ir veltīta īpašam kontroles veidam, kad, tieši pārsniedzot "normālo" kontroli sabiedrību un konkurences tiesību nozīmē, publiskajai līgumslēdzējai iestādei tā iestāde, ar kuru ir noslēgts līgums, ir jākontrolē "kā pašas iestāde".

a) Atspēkojamā izšķirošās ietekmes prezumpcija mātes sabiedrības simtprocentīgas dalības meitas sabiedrībā gadījumā

51. Atbilstoši Tiesas judikatūrai pastāv *prezumpcija*, ka mātes sabiedrība arī faktiski īsteno savu izšķirošo ietekmi uz tai simtprocentīgi piederošām meitas sabiedrībām.

52. Jau no sprieduma lietā *AEG* izriet, ka, inkriminējot konkurences pārkāpumu koncerna iekšienē, nav jāpārbauda, vai mātes sabiedrība ir izmantojusi tai pastāvošo iespēju izšķiroši ietekmēt tās simtprocentīgās meitas sabiedrības tirdzniecības un cenu politiku, jo simtprocentīga meitas sabiedrība pēc Tiesas uzskata "obligāti seko politikai, ko nosaka tās pašas statūtos noteiktās institūcijas", kuras nosaka mātes sabiedrības politiku [37].

53. Spriedumā lietā *Stora* šī judikatūra ir tikusi apstiprināta. Saskaņā ar to jau mātes sabiedrības simtprocentīga dalība meitas sabiedrības kapitālā ļauj pieņemt, ka mātes sabiedrība faktiski izšķiroši ietekmē tās meitas sabiedrības uzvedību [38].

54. Arī no sprieduma lietā *Stora* izriet, ka šī prezumpcija ir *atspēkojama prezumpcija*: Tiesa uzskata, ka mātes sabiedrībai (kā apelācijas sūdzības iesniedzējai) izšķirošas ietekmes esamība bija jāatspēko ar pietiekamiem pretpierādījumiem [39].

55. Tomēr apelācijas sūdzības iesniedzējas, norādot uz sprieduma lietā *Stora* 28. un 29. punktu, mēģina pierādīt, ka Tiesa ir ierobežojusi prezumpcijas spēkā esamību un pastiprinājusi rīcības attiecināmības meitas un mātes sabiedrību starpā nosacījumus. Attiecīgā sprieduma daļa ir šāda:

"28 Līdz ar to pretēji apelācijas sūdzības iesniedzējas apgalvojumiem Pirmās instances tiesa vadījās no tā, ka mātes sabiedrības atbildība izriet jau tikai no tās simtprocentīgas dalības kapitālā. Tā balstījās arī uz to, ka apelācijas sūdzības iesniedzēja nav apstrīdējusi, ka tā spēja izšķiroši ietekmēt tās meitas sabiedrības komercpolitiku, neiesniedzot pierādījumus tās apgalvotajai to patstāvībai.

37 — Iepriekš 33. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *AEG*, 50. punkts.

38 — Iepriekš 28. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Stora*, 29. punkta otrais teikums.

39 — Iepriekš 28. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Stora*, 28. punkts un 29. punkta pirmais teikums.

29 Arī apgalvojums, ka Pirmās instances tiesa tādējādi apelācijas sūdzības iesniedzējai ir uzlikusi pierādīšanas pierādījumu par tās meitas sabiedrības rīcību, nav pareizs. Kā Komisija ir paskaidrojusi, Pirmās instances tiesa, pamatojoties uz simtprocentīgu dalību kapitālā, bija tiesīga prezumēt, ka mātes sabiedrība faktiski izšķiroši ietekmē tās meitas sabiedrību, it īpaši pēc tam, kad tā [..] konstatēja, ka apelācijas sūdzības iesniedzēja administratīvajā procesā uzstājās "kā vienīgais Komisijas sarunu partneris attiecībā uz *Stora* grupas uzņēmumiem saistībā ar attiecīgo pārkāpumu". Šādos apstākļos apelācijas sūdzības iesniedzējai bija jāatspēko šī prezumpcija ar pietiekamiem pierādījumiem."

56. Pretēji apelācijas sūdzības iesniedzēju uzskatam no šīs sprieduma lietā *Stora* daļas nekādā ziņā neizriet, ka Tiesa būtu atkāpusies no tās līdzšinējās judikatūras un pastiprinājusi prasības atbildības par aizliegto vienošanos attiecināmībai mātes un meitas sabiedrību starpā.

57. Tiesa gan tajā tiešām, pārbaudot Pirmās instances tiesas konstatējumus, ir paskaidrojusi, ka Pirmās instances tiesa "neesot vadījusies no tā, ka mātes sabiedrības atbildība izriet tikai no simtprocentīgas dalības kapitālā" [40]. Tomēr no tā nevar secināt, ka *konkurences iestādei* ir pēc pašas iniciatīvas jāsagādā pierādījumi konkrētai mātes sabiedrības ietekmei uz tās simtprocentīgu meitas sabiedrību, lai mātes sabiedrībai varētu inkriminēt meitas sabiedrības aizliegtu vienošanos. Drīzāk ar šādu formulējumu spriedumā *Stora* tieši tiek paskaidrots, ka strīdus gadījumā *mātes sabiedrība* var apstrīdēt izšķirošas ietekmes esamību, iesniedzot pretpierādījumus, un tādējādi atspēkot ietekmes prezumpciju, kas pastāv simtprocentīgas dalības kapitālā gadījumā.

58. Īpaši skaidrs tas kļūst, lasot turpmākos Tiesas paskaidrojumus spriedumā lietā *Stora*. Tajā tiek paskaidrots, ka Pirmās instances tiesa, pamatojoties uz simtprocentīgu dalību kapitālā, ir tiesīga prezumēt, ka "mātes sabiedrībai faktiski ir izšķiroša ietekme uz meitas sabiedrības uzvedību" un ka apelācijas sūdzības iesniedzējai — t.i., mātes sabiedrībai — "ir jāatspēko šī prezumpcija ar pietiekamiem pierādījumiem" [41].

59. Apstākli, ka *Stora* grupas mātes sabiedrība lietā *Stora* uzstājās kā vienīgā Komisijas sarunu partnere, nedrīkst nepareizi saprast kā prezumpcijas ierobežojumu. Tiesa gan šo apstākli savā spriedumā izcēlusi tāpat, kā to

40 — Iepriekš 28. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Stora*, 28. punkts.

41 — Iepriekš 28. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Stora*, 29. punkts.

jau iepriekš darījusi Pirmās instances tiesa [42]. Izmantojot ievadošo vārdu "vispirms", tomēr tiek paskaidrots, ka tas, ka *Stora* grupu administratīvajā procesā pārstāvēja vienīgi tās mātes sabiedrība, tiks uzskatīts tikai par papildu aspektu, kas katrā ziņā pastāvošo izšķirošās ietekmes īstenošanas prezumpciju ne tikai neierobežo, bet to var tieši pastiprināt [43].

60. Tātad nekādā gadījumā Tiesa spriedumā lietā *Stora* papildus simtprocentīgai dalībai kapitālā nav noteikusi vēl citus nosacījumus prezumpcijas piemērojamībai. Tas redzams arī, salīdzinot to ar ģenerāladvokāta Mišo [*Mischo*] secinājumiem šajā lietā; viņš simtprocentīgu dalību neuzskatīja par pietiekamu, lai uzvedību inkriminētu mātes sabiedrībai, un prasīja vēl kādu "papildu elementu" [44]. Tiesa spriedumā lietā *Stora* tieši nav pārņēmusi viņa argumentāciju.

61. Līdz ar to Pirmās instances tiesa nav pārkāpusi līdzšinējās judikatūras ietvarus, apstrīdētā sprieduma pamatā liekot atspēkojamo pieņēmumu, ka mātes sabiedrība, kurai pieder 100 % no tās meitas sabiedrības kapitāla, izšķiroši ietekmē tās rīcību [45]. Līdz ar to pretējie apelācijas sūdzības iesniedzēju apgalvojumi nav pamatoti.

b) Iemesla prasību atbildības par aizliegtu vienošanos attiecināmībai mātes un meitas sabiedrību starpā pastiprināšanai neesamība

62. Ir jāpārbauda, vai Tiesai šajā lietā bija jāievēro, ka pierādīšanas prasības apelācijas sūdzības iesniedzēju izpratnē ir jāpastiprina līdz "100 % plus X". Šķiet, šī diskusija, tieši ievērojot jaunāko Pirmās instances tiesas judikatūru, ir nepieciešama; šajā sakarā ir jāpiemin spriedumi lietā *DaimlerChrysler* [46] un apvienotajās lietās *Bolloré* [47], uz kuriem apelācijas sūdzības iesniedzējas ir atsaukušās šo izteikumu pamatojumam.

63. Iepriekš pieņemu, ka Pirmās instances tiesas spriedumi lietā *DaimlerChrysler* un apvienotajās lietās *Bolloré* — atšķirībā no tā,

42 — Iepriekš 28. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Stora*, 29. punkts.

43 — Šajā nozīmē arī Pirmās instances tiesas 2002. gada 28. februāra spriedums lietā T-354/94 *Stora Kopparbergs Bergslags*/Komisija (*Recueil*, II-843. lpp., 68. punkta pēdējais teikums).

44 — Ģenerāladvokāta Mišo 2000. gada 18. maija secinājumi lietā *Stora* (spriedums iepriekš minēts 28. zemsvītras piezīmē, 40. punkta pēdējais teikums un 48. punkts).

45 — Apstrīdētā sprieduma 60.–62. punkts.

46 — Pirmās instances tiesas 2005. gada 15. septembra spriedums lietā T-325/01 *DaimlerChrysler*/Komisija (Krājums, II-3319. lpp., 219. punkts); šis spriedums ir spēkā esošs.

47 — Pirmās instances tiesas 2007. gada 26. aprīļa spriedums apvienotajās lietās T-109/02, T-118/02, T-122/02, T-125/02, T-126/02, T-128/02, T-129/02, T-132/02 un T-136/02 *Bolloré*/Komisija (Krājums, II-947. lpp., 132. punkts). Par šo spriedumu šobrīd Tiesā ir iesniegtas trīs apelācijas, kuru priekšmets tomēr nav aizliegtas vienošanās attiecināmība meitas un mātes sabiedrību starpā; savos 2009. gada 2. aprīļa secinājumos apvienotajās lietās C-322/07 P, C-327/07 P un C-338/07 P *Papierfabrik August Koehler* u.c./Komisija (lieta atrodas izskatīšanā Tiesā) ģenerāladvokāts Bots [*Bot*] Tiesai piedāvā daļēji atcelt spriedumu apvienotajās lietās *Bolloré*.

ko apgalvo apelācijas sūdzības iesniedzējas — nekādā ziņā nenorāda vienā virzienā.

64. Vispirms attiecībā uz spriedumu lietā *DaimlerChrysler* šķiet, ka Pirmās instances tiesai — katrā ziņā pēc virspusējas apskates — nav pieticis ar simtprocentīgu mātes sabiedrības dalību tās meitas sabiedrībā un ka tā prasījusi vēl citus pieturas punktus, lai pierādītu izšķirošu ietekmi. Proti, tā paskaidrojusi, ka "īpašumtiesības uz 100 % no kapitāla pašas par sevi [..] nav pietiekamas, lai konstatētu mātes sabiedrības atbildību" [48]. Tieši pievienojoties šim izteikumam, Pirmās instances tiesa tomēr ir paskaidrojusi, ka, "ja īpašumā ir viss meitas sabiedrības kapitāls, Komisija [..] visādā ziņā var prezumēt, ka mātes sabiedrība faktiski īsteno izšķirošu ietekmi uz savu meitas sabiedrību" [49]. Turklāt Pirmās instances tiesa ir uzsvērusi, ka strīdus gadījumā mātes sabiedrībai ir jāatspēko prezumpcija ar pietiekamiem pierādījumiem [50].

65. Apstāklis, ka mātes sabiedrība administratīvajā procesā ir uzstājusies kā vienīgā koncerna sabiedrību sarunu partnere, tiek uzskatīts — kā to skaidri parāda ievadvārds "it īpaši" — tikai par papildu pieturas punktu, kurš katrā ziņā pastāvošo prezumpciju, ka tiek īstenota izšķiroša ietekme, ne tikai neierobežo, bet gan pastiprina [51].

66. Līdz ar to Pirmās instances tiesa lietā *DaimlerChrysler* pretēji pirmajam iespaidam nav nonākusi pretrunā ar judikatūru, ko Tiesa ir iedibinājusi lietās *AEG* un *Stora*. Drīzāk Pirmās instances tiesa lietā *DaimlerChrysler* — tāpat kā arī dažos citos spriedumos [52] — ir cieši pamatojusies uz spriedumiem lietās *AEG* un *Stora* un pievērsusies vienīgi Tiesas atzītajai atspēkojamajai izšķirošas ietekmes prezumpcijai. Turklāt tā nekādā ziņā nav pastiprinājusi pierādīšanas prasības formulas "100 % plus X" izpratnē.

67. Tās rīcība spriedumā apvienotajās lietās *Bolloré* atšķirās. Tajā Pirmās instances tiesa ir paskaidrojusi: "kaut gan pierādījumi par to, ka meitas sabiedrība pilnībā pieder mātes sabiedrībai, sniedz stingru norādi par to, ka mātes sabiedrība var noteicoši ietekmēt meitas sabiedrības rīcību tirgū, tas pats par sevi nav

48 — Iepriekš 46. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *DaimlerChrysler*, 219. punkts.

49 — Iepriekš 46. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *DaimlerChrysler*, 219. punkts.

50 — Iepriekš 46. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *DaimlerChrysler*, 220. punkts.

51 — Iepriekš 46. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *DaimlerChrysler*, 219. punkta pēdējā teikuma daļa.

52 — 1993. gada 1. aprīļa spriedums lietā T-65/89 *BPB Industries* un *British Gypsum*/Komisija (*Recueil*, II-389. lpp., 149. punkts), 1999. gada 20. aprīļa spriedums apvienotajās lietās no T-305/94 līdz T-307/94, no T-313/94 līdz T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 un T-335/94 *Limburgse Vinyl Maatschappij* u.c./Komisija (*Recueil*, II-931. lpp., 961., 984. un 985. punkts), 2003. gada 30. septembra spriedums lietā T-203/01 *Michelin*/Komisija (*Recueil*, II-4071. lpp., 290. punkts) un 2006. gada 27. septembra spriedumi lietā T-330/01 *Akzo Nobel*/Komisija (Krājums, II-3389. lpp., 81.–83. punkts), lietā T-314/01 *Avebe*/Komisija (Krājums, II-3085. lpp., 136. punkts) un lietā T-43/02 *Jungbunzlauer*/Komisija (Krājums, II-3435. lpp., 125. punkts).

pietiekami, lai mātes sabiedrību sauktu pie atbildības par meitas sabiedrības rīcību [..] Ir jāpierāda kaut kas vairāk par [dalības apmēru], bet tas var būt arī norāžu formā" [53].

68. Ar šiem izteikumiem apvienotajās lietās *Bolloré* Pirmās instances tiesa ir pārkāpusi ietvarus, ko Tiesa noteikusi lietās *AEG* un *Stora* [54]. Pirmās instances tiesa drīzāk ņēmusi vērā advokāta Mišo secinājumus lietā *Stora*, ko tā arī skaidri citējusi, kuros ir pausts viedoklis, kas šajā jautājumā atšķiras no Tiesas viedokļa. Vismaz tie ir avots prasībai pēc "papildu elementa līdztekus dalības apmēram", kas var sastāvēt no netiešām norādēm [55]. Turpmākajos paskaidrojumos Pirmās instances tiesa spriedumā apvienotajās lietās *Bolloré* pārbaudījusi dažādus faktus, vai tajos ietvertas netiešas norādes par vai pret *Bolloré* izšķirošo ietekmi uz tās meitas sabiedrību, proti, pamatojoties gan uz Komisijas konstatējumiem administratīvajā procesā, gan arī uz lietas dalībnieku izteikumiem tiesvedībā tiesā [56]. Līdz ar to Pirmās instances tiesa spriedumā apvienotajās lietās *Bolloré* prasības izšķirošas mātes sabiedrības ietekmes uz tās meitas sabiedrību pierādīšanai ir paaugstinājusi saskaņā ar noteikumu "100 % plus X".

69. Es neuzskatu, ka Tiesai būtu jāpārņem Pirmās instances tiesas uzskats par tiesībām, kāds ir izteikts spriedumā apvienotajās lietās *Bolloré*. Ja Pirmās instances tiesa šajā spriedumā vēlējusies vienkārši turpināt līdzšinējo judikatūru, tā ir pārpratusi ietvarus, ko Tiesa ir noteikusi spriedumos lietās *AEG* un *Stora* [57], kā arī likvidējusi atšķirību starp kontroles pastāvēšanu un tās faktisku īstenošanu [58]. Turpretim tiktāl, ciktāl Pirmās instances tiesa apzināti ir vēlējusies iziet ārpus līdzšinējās judikatūras rāmjiem, tā to nekādā veidā nav paskaidrojusi.

70. Katrā ziņā es nesaskatu pārliecinošus argumentus tam, ka pierādīšanas prasības būtu jāpastiprina uz "100 % plus X".

71. Lai efektīvi īstenotu konkurences tiesības, ir vajadzīgi skaidri noteikumi. Prezumpcija, kuru Tiesa atzinusi spriedumos lietās *AEG* un *Stora* un kura Komisijai kā konkurences iestādei atļauj inkriminēt mātes sabiedrībai atbildību par tās simtprocentīgas meitas sabiedrības aizliegtu vienošanos, rada tiesisku drošību, un praksē tā ir vienkārši pielietojama.

72. Vispārīgi runājot, konkurences tiesībās prezumpcijas jau ir pazīstamas [59]. Pat vairāk, konkurences tiesību pārkāpumu pārbaužu

53 — Iepriekš 47. zemsvītras piezīmē minētais spriedums apvienotajās lietās *Bolloré*, 132. punkts.

54 — Skat. šajā sakarā iepriekš šo secinājumu 51.–60. punktu.

55 — Ģenerāladvokāta Mišo secinājumi lietā *Stora* (spriedums iepriekš minēts 28. zemsvītras piezīmē, 48. punkts).

56 — Iepriekš 47. zemsvītras piezīmē minētais spriedums apvienotajās lietās *Bolloré*, 133.–150. punkts.

57 — Šajā sakarā skat. šo secinājumu 51.–60. punktu.

58 — Šajā sakarā skat. šo secinājumu 47. punktu.

59 — Skat., piemēram, iepriekš 26. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā Komisija/*Anic Partecipazioni*, 121. un 126. punkts; 1999. gada 8. jūlija spriedumu lietā C-199/92 P *Hüls*/Komisija (*Recueil*, I-4287. lpp., 162. un 167. punkts) un iepriekš 25. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu apvienotajās lietās *Aalborg Portland* u.c./Komisija, 81. punkts.

īpatnībām atbilst tas, ka attiecīgajai iestādei vai privātpersonai, kas veic pārbaudi, ir iespējams pamatoties uz pieredzē dibinātajiem, no tipiskās notikumu gaitas izrietošajiem secinājumiem [60].

73. Ja uzņēmumu grupas ietvaros mātes sabiedrībai pieder 100 % no meitas sabiedrības daļām, tad mātes sabiedrība — kā jau minēts [61] — spēj īstenot izšķirošu ietekmi uz tās meitas sabiedrību. Proti, tai tad ir ekskluzīvas tiesības noteikt meitas sabiedrības vadības institūciju locekļus un bieži konkrētas personas darbojas abās sabiedrībās. Turklāt no simtprocentīgas dalības izriet arī, ka, ne pieņemot stratēģiskus lēmumus, ne arī attiecībā uz meitas sabiedrības ikdienas darījumiem nav nozīmes citu daļu īpašnieku interesēm. Tātad mātes sabiedrības un tās simtprocentīgas meitas sabiedrības intereses ir pilnībā saskanīgas. Šādos apstākļos var secināt, ka meitas sabiedrība tās uzvedību tirgū nenosaka autonomi, bet gan rīkojas saskaņā ar tās mātes sabiedrības vēlmēm [62].

74. Šeit aplūkotās prezumpcijas izmantošana nenoved pie pierādīšanas pienākuma apvēršanas, kas nebūtu savienojama ar nevainīguma prezumpciju [63]. Drīzāk tieši tiek noteikts *pierādījumu apjoms* [64], kas ir pietiekams atbildības par aizliegtu vienošanos attiecināmībai mātes un meitas sabiedrības starpā. Tā kā mātes sabiedrības simtprocentīgā dalība tās meitas sabiedrībā *prima facie* pieļauj secinājumu, ka izšķirošā ietekme faktiski tiek īstenota, mātes sabiedrībai ir jāiebilst pret šo secinājumu, iesniedzot pamatotus pretpierādījumus; pretējā gadījumā ar šo secinājumu pietiek, lai ievērotu pierādīšanas pienākuma prasības [65]. Citiem vārdiem sakot, pierādīšanas pienākums tiek mainīts vēl pirms jautājuma par objektīvo pierādīšanas pienākumu [66].

60 — Skat. šajā sakarā manus 2009. gada 19. februāra secinājumus lietā C-8/08 *T-Mobile Netherlands* u.c. (lieta atrodas izskatīšanā Tiesā, 89. punkts).

61 — Skat. iepriekš šo secinājumu 48. punktu.

62 — Šajā nozīmē jau ģenerāladvokāta Varnera [*Warner*] 1974. gada 22. janvāra secinājumi apvienotajās lietās 6/73 un 7/73 *Commercial Solvents*/Komisija (*Recueil*, 223., 266. lpp.).

63 — Par nevainīguma prezumpciju skat. Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (parakstīta Romā 1950. gada 4. novembrī) 6. panta 2. punktu un Eiropas Savienības Pamattiesību hartas (pirmoreiz proklamēta Nicā 2000. gada 7. decembrī, OV 2000, C 364, 1. lpp.; otrreiz proklamēta Strasbūrā 2007. gada 12. decembrī, OV 2007, C 303, 1. lpp.) 48. panta 1. punktu, uz kuriem, lai gan tiem tolaik Kopienā nebija līdzīga saistoša spēka kā primārajām tiesībām, var atsaukties kā uz tiesību atziņas avotiem.

64 — *Pierādīšanas apjoms* nosaka to, pastāvot kādiem nosacījumiem konkrēts fakts ir uzskatāms par pierādītu. Tas ir jānošķir no *pierādīšanas pienākuma*, par ko šajā lietā nav strīda. *Pierādīšanas pienākums*, no vienas puses, nosaka to, kam ir jāizvirza fakti un attiecīgajā gadījumā jāiesniedz ar tiem saistītie pierādīšanas līdzekļi (*subjektīvs* vai *formāls* pierādīšanas pienākums, kas tiek saukts arī par pierādīšanas īstenošanas pienākumu); no pierādīšanas pienākuma sadalījuma, no otras puses, izriet tas, kam tiek uzlikts nespējas noskaidrot lietas apstākļus vai attiecīgi apgalvojumu nepierādāmības risks (*objektīvs* vai *materiāls* pierādīšanas pienākums). Papildinoši skat. manas norādes darbā Kokott, J., *Beweislastverteilung und Prognoseentscheidungen bei der Inanspruchnahme von Grund- und Menschenrechten*, Berlīne un Heidelberga, 1993, 12. un nākamās lpp.

65 — Šajā pašā nozīmē — lai arī nedaudz citā sakarā — iepriekš 25. zemsvītras piezīmē minētais spriedums apvienotajās lietās *Aalborg Portland* u.c./Komisija, 79. punkts, un 1989. gada 13. jūlija spriedums apvienotajās lietās 110/88, 241/88 un 242/88 *Lucazeau* u.c. (*Recueil*, 2811. lpp., 25. punkts).

66 — Skat. šajā sakarā manus 2005. gada 8. decembra secinājumus lietā C-105/04 P *Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied*/Komisija (2006. gada 21. septembra spriedums, Krājums, I-8725. lpp., 73. punkts) un manus 60. zemsvītras piezīmē minētos secinājumus lietā *T-Mobile Netherlands*, 89. punkts.

75. Šeit aplūkotā prezumpcija neietekmē mātes sabiedrības intereses. Mātes sabiedrībai konkrētajā gadījumā ir iespējams atspēkot izšķirošas ietekmes prezumpciju, kas balstīta uz pieredzi, parādot, ka tā ir atturējusies un nav ietekmējusi tās meitas sabiedrības uzvedību tirgū [67]. Fakti un informācija, kas tam ir nepieciešami, tik un tā nāk no mātes un meitas sabiedrības uzņēmuma iekšējās sfēras, tādēļ ir pamatoti tām uzlikt pierādīšanas pienākumu šajā sakarā.

78. Pirmkārt, apelācijas sūdzības iesniedzējas apgalvo, ka Pirmās instances tiesa neesot ievērojusi prasības, kas izriet no tiesībām uz aizstāvību administratīvajā procesā Komisijā. Saskaņā ar tām Komisijai pierādījumi par meitas sabiedrības autonomijas neesamību esot jānosauc jau paziņojumā par iebildumiem. Taču šajā gadījumā Komisija šo jautājumu ir aplūkojusi tikai apstrīdētajā spriedumā.

76. Šādos apstākļos Tiesai ir jāievēro, ka mātes sabiedrības simtprocentīgas dalības meitas sabiedrībā gadījumā var tikt prezumēta izšķiroša mātes sabiedrības ietekme uz tās meitas sabiedrību.

79. Ja, kā es to piedāvāju, ievērojam prezumpciju, ka mātes sabiedrībai ir izšķiroša ietekme uz simtprocentīgu tās meitas sabiedrību, tad iebildums nav pamatots. Proti, minētā prezumpcija atbrīvo Komisiju no pienākuma izvirzīt iespējamos pierādījumus par simtprocentīgas meitas sabiedrības autonomijas neesamību un uzklausīt procesa dalībniekus šajā jautājumā.

c) Pārējais

77. Noslēgumā es pievērsīšos diviem apelācijas sūdzības iesniedzēju iebildumiem, kuri attiecas uz simtprocentīgas meitas sabiedrības autonomijas no tās mātes sabiedrības esamības vai neesamības pierādījumu.

80. Komisijai paziņojumā par iebildumiem tikai nepārprotami ir jānorāda, kurām juridiskajām personām var tikt noteikti naudas sodi, un paziņojums par iebildumiem arī ir jāvērš tieši pret šīm personām [68]. Lai pamatotu mātes sabiedrības atbildību par simtprocen-

67 — Komisija pamatoti tam minējusi šādus piemērus: a) mātes sabiedrība ir ieguldījumu sabiedrība, un tās pārvalde norisinās kā tīram finanšu investoram, b) mātes sabiedrība tikai pagaidām un uz neilgu laiku ir simtprocentīga meitas sabiedrības daļu īpašniece, c) mātes sabiedrībai tiesībās pamatotu iemeslu dēļ nav iespējams pilnībā īstenot simtprocentīgu kontroli pār tās meitas sabiedrību; skat. arī ģenerāladvokāta Varnera apvienotajās lietās *Commercial Solvents* minētos piemērus (iepriekš 62. zemsvītras piezīmē minētie secinājumi).

68 — 2000. gada 16. marta spriedums apvienotajās lietās C-395/96 P un C-396/96 P *Compagnie maritime belge transports* u.c./Komisija (*Recueil*, I-1365. lpp., 143. un 146. punkts), 2003. gada 2. oktobra spriedums lietā C-176/99 P *ARBED*/Komisija (*Recueil*, I-10687. lpp., 21. punkts) un iepriekš 25. zemsvītras piezīmē minētais spriedums apvienotajās lietās *Aalborg Portland* u.c./Komisija, 60. punkts.

tīgas tās meitas sabiedrības aizliegtu vienošanos, pamatā pietiek ar to, ka Komisija paziņojumā par iebildumiem atspoguļo dalības attiecības.

81. Pēc tam mātes sabiedrībai izšķirošas ietekmes prezumpcija ir jāatspēko ar saturīgiem pretpierādījumiem. Ciktāl tā šādus pretpierādījumus nav iesniegusi jau pārbaudes procesa laikā, tā to var izdarīt savā rakstiskajā atbildē uz paziņojumu par iebildumiem, kā arī iespējamas mutiskās noklausīšanās laikā. Komisijas uzdevums savukārt ir novērtēt šos pretpierādījumus un uz šāda pamata pārbaudīt tās paziņojumā par iebildumiem izdarītos pagaidu secinājumus [69].

82. Nav strīda par to, ka šajā gadījumā šīs prasības ir izpildītas.

83. Otrkārt, apelācijas sūdzības iesniedzējas kritizē Pirmās instances tiesas izteikumu, ka mātes sabiedrībai var tikt noteikta solidāra atbildība tiktāl, ciktāl tā nepierāda, ka tās meitas sabiedrība "būtībā nepiemēro mātes sabiedrības izdotās direktīvas un tādējādi tirgū darbojas autonomi" [70]. Tādējādi Pirmās instances tiesa pretpierādīšanas iespēju pretiesiski esot samazinājusi tikai uz gadījumiem, kad mātes sabiedrība ir devusi rīkojumus meitas sabiedrībai un tie nav tikuši ievēroti.

84. Arī šis apgalvojums nav pamatots. Tas ir balstīts uz acīmredzami neveiksmīgu apstrīdētā sprieduma interpretāciju, kurā viena — turklāt pārprotama — teikuma daļa ir izrauta no sprieduma konteksta. Ja tiek ņemti vērā pārējie apstrīdētā sprieduma motīvi, rodas pietiekama skaidrība par to, ka Pirmās instances tiesa ir gribējusi pieļaut visus mātes sabiedrības iesniegtos pretpierādījumus, "kas varētu pierādīt meitas sabiedrības autonomiju" [71]. Tas ietver arī gadījumus, kuros mātes sabiedrība savai meitas sabiedrībai vispār nav sniegusi nekādus norādījumus.

d) Starpsecinājumi

85. Ņemot vērā iepriekšējos paskaidrojumus, apelācijas pamata pirmā daļa nav pamatota.

69 — 1983. gada 7. jūnija spriedums apvienotajās lietās no 100/80 līdz 103/80 *Musique Diffusion française* u.c./Komisija (*Recueil*, 1825. lpp., 14. punkts), iepriekš 25. zemsvītras piezīmē minētais spriedums apvienotajās lietās *Aalborg Portland* u.c./Komisija, 67. punkts; 2007. gada 10. maija spriedums lietā C-328/05 P *SGL Carbon*/Komisija (Krājums, I-3921. lpp., 62. punkts) un 2008. gada 10. jūlija spriedums lietā C-413/06 P *Bertelsmann* un *Sony Corporation of America*/*Impala*, 63. punkts.

70 — Apstrīdētā sprieduma 62. punkts.

71 — Apstrīdētā sprieduma 60. punkta pēdējais teikums.

3) Mātes sabiedrības izšķirošās ietekmes priekšmets (apelācijas pamata otrā daļa)

86. Otrajā apelācijas pamata daļā apelācijas sūdzības iesniedzējas vēršas pret apstrīdētā sprieduma 64. un 65. punktu. Tajos Pirmās instances tiesa neesot norādījusi, uz ko ir jāattiecas izšķirošai mātes sabiedrības ietekmei uz meitas sabiedrību, lai pamatotu atbildības par meitas sabiedrības aizliegtu vienošanos attiecināšanu. Pirmās instances tiesa šajā sakarā nepamatoti esot atsaukusies uz mātes un meitas sabiedrības "organizatoriskajām, ekonomiskajām un juridiskajām saiknēm". Pareizi būtu piešķirt nozīmi tikai ietekmei uz *komercpolitiku šaurākā nozīmē*, t.i., uz meitas sabiedrības uzvedības tirgū noteikšanu.

87. Pie minētā ir jāpiebilst, ka meitas sabiedrības autonomijas attiecībā uz tās uzvedību tirgū neesamība ir tikai iespējams pieturas punkts, ar kuru var pamatot atbildības par aizliegtu vienošanos attiecināšanu uz mātes sabiedrību. Tomēr tas nav vienīgais pierādījums. Atbilstoši Tiesas judikatūrai pārkāpumu mātes sabiedrībai "it īpaši" var inkriminēt tikai tad, ja meitas sabiedrība, neraugoties uz to, ka tā pati ir juridiska persona, savu rīcību nenosaka autonomi [72]. Jau šis apstāklis vien liecina pret apelācijas sūdzības iesniedzēju uzskatu, ka, inkriminējot aizliegtu vienošanos, nozīme ir tikai tam, kāda ietekme mātes sabiedrībai uz meitas sabiedrību ir attiecībā uz komercpolitiku šaurā nozīmē.

88. Pavisam vispārīgi — pārkāpuma attiecināmība mātes un meitas sabiedrību starpā vienmēr ir iespējama tad, ja abas veido *saimniecisku vienību*, ja tās tātad ir uzskatāmas par *vienotu uzņēmumu*; atbildības par aizliegtu vienošanos inkriminēšana, citiem vārdiem sakot, notiek "tādējādi izveidotā koncerna vienotības dēļ" [73].

89. Pat tad, ja izpētām meitas sabiedrības autonomiju komercpolitikas šaurākā nozīmē jomā, izšķirošajai mātes sabiedrības ietekmei nav obligāti jāizriet no konkrētiem rīkojumiem, vadlīnijām vai lemšanas tiesībām attiecībā uz cenu noteikšanu, ražošanas un tirdzniecības darbību vai līdzīgiem aspektiem, kas būtiski nosaka uzvedību tirgū. Šāda veida rīkojumi gan īpaši acīmredzami norāda, ka pastāv izšķiroša mātes sabiedrības ietekme uz meitas sabiedrības komercpolitiku [74]. Tomēr to neesamība obligāti neļauj izdarīt pretēju secinājumu par meitas sabiedrības iespējamo autonomiju.

72 — Iepriekš 31. zemsvītras piezīmē minētie spriedumi lietā *ICI*, 133. punkts; lietā *Geigy*, 44. punkts, un lietā *Continental Can*, 15. punkts.

73 — Skat. iepriekš 31. zemsvītras piezīmē minētos spriedumus lietā *ICI*, 132. un 133. punkts, un lietā *Geigy*, 44. punkts.

74 — Šajā sakarā skat., piemēram, iepriekš 31. zemsvītras piezīmē minētos spriedumus lietā *ICI*, 137. un 138. punkts, un lietā *Geigy*, 45. punkts.

90. Tieši tādēļ nevar būt nozīme tam, vai mātes sabiedrība ir iejaukusies meitas sabiedrības ikdienas darījumos, kā arī tam, vai meitas sabiedrība konkurences pārkāpumus ir izdarījusi pēc mātes sabiedrības norādījuma vai arī pēdējā par tiem ir zinājusi [75].

91. Mātes sabiedrībai var būt izšķiroša ietekme arī tad, ja tai nav konkrētu lemšanas tiesību un tā atturas no konkrētām norādēm vai vadlīnijām par atsevišķiem komercpolitikas jautājumiem. Piemēram, vienota komercpolitika koncernā var tik izlemta arī *netieši*, pamatojoties uz ekonomisku un juridisku saikņu starp mātes sabiedrību un tās meitas sabiedrībām kopumu [76]. Un otrādi — arī šādas vienotas komercpolitikas starp mātes un meitas sabiedrību nepastāvēšanu var konstatēt, tikai pamatojoties uz visu to starpā pastāvošo ekonomisko un juridisko saikņu kopuma vērtējumu [77].

92. Piemēram, mātes sabiedrības ietekme uz tās meitas sabiedrības uzņēmuma stratēģiju, uzņēmuma politiku, uzņēmuma plāniem, investīcijām, kapacitāti, finanšu nodrošinājumu, cilvēku resursiem un juridiskajiem jautājumiem var netieši iespaidot meitas sabiedrību un visas uzņēmumu grupas uzvedību tirgū. Turklāt Komisija pareizi norāda, ka pat tas, ka sabiedrība vienkārši pieder koncernam, var ietekmēt tās uzvedību tirgū, piemēram, to, ar ko šai sabiedrībai ir jāiesaistās aktīvā konkurencē.

93. Visbeidzot, izšķiroša nozīme ir tam, vai mātes sabiedrība, pamatojoties uz tās ietekmes intensitāti, tās meitas sabiedrības uzvedību var vadīt tādā mērā, ka abas ir jāuzskata par vienu saimniecisku vienību.

94. Tā kā rezultātā ir runa par vispārīgajām mātes un meitas sabiedrību attiecībām, Pirmās instances tiesa apstrīdētā sprieduma 65. punktā pamatoti ir uzsvērusi to "organizatorisko, ekonomisko un juridisko saikņu" nozīmi tā vietā, lai aprobežotos tikai ar komercpolitiku šaurākā nozīmē.

95. Apelācijas sūdzības iesniedzējas iebilst, ka šādā veidā tiek iedibināta koncerna mātes sabiedrības atbildība neatkarīgi no vainas ("strict liability") par meitas sabiedrības

75 — Šajā sakarā sprieduma lietā *ICI* (iepriekš minēts 31. zemsvītras piezīmē, 133. punkts) tulkojums angļu valodā ir pārprotams. Tajā lietotais izteikums "in all material respects" var tikt saprasts tādējādi, ka meitas sabiedrībai ir jāseko mātes sabiedrības norādījumiem *visos sīkumos*. Tas, ka tā nav domāts, kļūst skaidrs, ieskatoties vienīgajā saistošajā sprieduma versijā holandiešu valodā ("in hoofdzaak"), kā arī salīdzinot to ar franču valodas redakciju, kurā spriedums tika taisīts ("pour l'essentiel").

76 — Īpaši jaunākajā judikatūrā Tiesa ir uzsvērusi šo ekonomisko un juridisko saikni; skat. iepriekš 31. zemsvītras piezīmē minētos spriedumus lietā *Metsä-Serla* u.c./Komisija, 27. punkts, un lietā *Aristrain*/Komisija, 96. punkts, un iepriekš 18. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā *Dansk Rørindustri* u.c./Komisija, 117. punkts; skat. arī iepriekš 2. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā *ETI* u.c., 49. punkts.

77 — Ir pats par sevi saprotams, ka šajā sakarā tam, ka meitas sabiedrība pati ir juridiska persona, ir tikpat maza nozīme kā pašam faktam, ka tai ir pašai savas institūcijas (šajā sakarā skat. iepriekš 31. zemsvītras piezīmē minētos spriedumus lietā *ICI*, 132. punkts; lietā *Geigy*, 44. punkts, un lietā *Continental Can*, 15. punkts).

aizliegtu vienošanos, kas ir pretrunā personiskas atbildības principam.

96. Šis arguments nav pārliecinošs.

97. Tas, ka koncerna mātes sabiedrība, kurai ir izšķiroša ietekme uz tās meitas sabiedrību, var būt solidāri atbildīga par tās aizliegtu vienošanos, nekādā gadījumā nav izņēmums no personiskās atbildības principa [78], bet tieši ir šī principa izpausme. Mātes sabiedrība un meitas sabiedrības, uz kurām attiecas tās izšķirošā ietekme, kopā ir vienots uzņēmums konkurences tiesību izpratnē un ir par to atbildīgas [79]. Tad, ja šis uzņēmums tīši vai aiz nolaidības pārkāpj konkurences tiesības, proti, EKL 81. pantu un EEZ līguma 53. pantu, tas izraisa kopēju visu tā uzņēmumu koncerna struktūrā solidāru atbildību — vienādā apmērā mātes sabiedrībai un meitas sabiedrībai [80].

78 — Par personiskās atbildības principu skat. iepriekš šo secinājumu 39. punktu un 26. zemsvītras piezīmē minēto judikatūru.

79 — Skat. šajā sakarā iepriekš šo secinājumu 42. un 43. punktu.

80 — Šajā izpratnē arī iepriekš 31. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *ICI*, 141. punkts.

98. Šī mātes sabiedrības atbildība saskaņā ar konkurences tiesībām nav nekādi saistīta ar atbildību neatkarīgi no vainas ("strict liability"). Drīzāk mātes sabiedrība, kā minēts, ir viena no uzņēmumu veidojošām vienībām, kas pati savas vainas dēļ ir izdarījusi konkurences pārkāpumu. Vienkāršoti varētu teikt: tā (kopā ar visām meitas sabiedrībām, pār kurām tai ir izšķiroša ietekme) ir uzņēmuma juridisks iemiesojums, kas pats savas vainas dēļ ir pārkāpis konkurences noteikumus.

99. Mātes sabiedrība gan, izdarot pārkāpumu, ārēji var nebūt parādījusies tieši — piemēram, tās personālam piedaloties aizliegtas vienošanās dalībnieku sapulcē. Tomēr tas neietekmē tās personisko (līdz) atbildību par pārkāpumu. Kā mātes sabiedrība, kurai ir izšķiroša ietekme uz meitas sabiedrībām, tā kontrolē visu uzņēmumu grupu. Tā savu atbildību par šajā uzņēmumu grupā notikušu aizliegtu vienošanos nevar bez liekas domāšanas novelt tikai uz atsevišķām meitas sabiedrībām.

100. Noslēgumā ir jāpiemin, ka apelācijas sūdzības iesniedzējas Pirmās instances tiesai pārmet arī pamatojuma trūkumu. Tās uzskata par "vāju" un "nesaprotamu", kādas norādes mātes sabiedrībai ir jāiesniedz Pirmās instances tiesai, lai varētu pierādīt, ka starp to un tās meitas sabiedrību nepastāv saimnieciska vienotība [81].

81 — Šajā sakarā apelācijas sūdzības iesniedzējas atsaucas uz apstrīdētā sprieduma 65. punktu.

101. Arī šis pārmetums nav pamatots. Saimnieciskas vienotības jēdziens ir bieži lietots tiesību jēdziens, kas regulāri tiek lietots saistībā ar EKL 81. pantu un EEZ līguma 53. pantu. Attiecībā uz iesniedzamajiem pierādījumiem Pirmās instances tiesa, protams, nevarēja izdarīt izsmeļošu uzskaitījumu, jo pēc tās pašas izteikumiem ir jāņem vērā attiecīgā gadījuma apstākļi [82]. Tomēr no tam sekojošajiem paskaidrojumiem apstrīdētajā spriedumā kļūst nepārprotami skaidrs, kāda veida norādes Pirmās instances tiesa gaidīja šajā gadījumā [83].

102. Patiesībā šis pēdējais apelācijas sūdzības iesniedzēju iebildums mazāk attiecas uz pamatojuma trūkumu, bet vairāk uz to, lai tiktu pārbaudīta Pirmās instances tiesas izklāsta pamatotība. Es jau esmu paskaidrojusi, ka šajā sakarā tām nav izredžu gūt panākumus.

103. Tādējādi arī otrais apelācijas pamats nav pamatots.

82 — Apstrīdētā sprieduma 65. punkta beigas.
83 — Apstrīdētā sprieduma 66. punkts saistībā ar 67.–85. punktu.

C — Kopsavilkums

104. Tādējādi kopumā apelācijas sūdzības iesniedzēju apgalvojumi ir pieņemami, bet nepamatoti. Līdz ar to apelācija ir jānoraida.

V — Tiesāšanās izdevumi

105. Reglamenta 122. panta pirmajā daļā ir paredzēts, ka, ja apelācija tiek noraidīta, Tiesa lemj par tiesāšanās izdevumiem. Atbilstoši Reglamenta 69. panta 2. punkta pirmajam teikumam saistībā ar 118. pantu lietas dalībniekam, kuram spriedums ir nelabvēlīgs, piespriež atlīdzināt tiesāšanās izdevumus, ja to ir prasījis lietas dalībnieks, kuram spriedums ir labvēlīgs. Atbilstoši Reglamenta 69. panta 2. punkta otrajam teikumam Tiesa lemj par tiesāšanās izdevumu sadali, ja spriedums ir nelabvēlīgs vairākām personām.

106. Tā kā Komisija ir to prasījusi un apelācijas sūdzības iesniedzējām spriedums ir nelabvēlīgs, tiesāšanās izdevumus ir jāpiespriež atlīdzināt apelācijas sūdzības iesniedzējām. Tām tie ir jāatlīdzina solidāri, jo apelācijas sūdzību tās ir iesniegušas kopā.

VI — Secinājumi

107. Pamatojoties uz iepriekš minētajiem apsvērumiem, es Tiesai piedāvāju lemt šādi:

1) apelāciju noraidīt;

2) *Akzo Nobel NV, Akzo Nobel Nederland BV, Akzo Nobel Chemicals International BV, Akzo Nobel Chemicals BV* un *Akzo Nobel Functional Chemicals BV* solidāri atlīdzina tiesāšanās izdevumus.